

УДК 378.14

О. В. Іщенко,

Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

АВТОНОМНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена питанню впровадження концепції автономного навчання у вищій школі. Особлива увага приділяється розкриттю основних методів й засобів реалізації автономії навчального процесу при вивченні іноземних мов та принципу їх ефективного функціонування у системі вищої освіти України за умов міжкультурної інтеграції. Виявлено позитивні та негативні риси автономного навчання та визначено його перспективність у сучасному освітньому просторі.

Ключові слова: автономне навчання, орієнтований на студента підхід, міжкультурна інтеграція, система оцінювання.

AUTONOMOUS LEARNING IN INTERCULTURAL INTEGRATION

The article is devoted to the issue of autonomous learning and introduction of the concept into the system of higher education. The basic methods and principles of autonomous language learning process as well as the principles of their effective functioning under the influence of international integration have been analyzed. The analysis also includes the strategies on how student-centered learning can be applied as a principle of teaching and assessment. The positive and negative aspects of autonomous learning have been featured and its perspectives in contemporary learning environment have been revealed as prompted by the desire to explore the impact of intercultural integration on learners, teachers and educational systems.

Key words: autonomous learning, learner-oriented approach, intercultural integration, summative assessment, formative assessment.

АВТОНОМНОЕ ОБУЧЕНИЕ В УСЛОВИЯХ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Статья посвящается вопросу внедрения концепции автономного обучения в высшей школе. Особенное внимание уделяется раскрытию основных методов и способов реализации автономного учебного процесса при изучении иностранных языков и принципу их эффективного функционирования в системе высшего образования в условиях межкультурной интеграции. Выявлены позитивные и негативные черты автономного обучения та определена его перспективность в современном образовании.

Ключевые слова: автономное обучение, ориентированный на студента подход, межкультурная интеграция, система оценивания.

Інтеграція культур – це принцип їх сумісності, що полягає у збереженні різними групами характерних культурних особливостей та об'єднання в єдину спільноту за умов взаємодії на рівних засадах та визнання одне за одним права на культурну ідентичність та пошуку спільних для обох сторін критеріїв і цілей. Про зближення різних культур свідчить інтенсивний культурний обмін, розвиток інститутів освіти, культури, захисту прав людини та розповсюдження передових технологій. Інтеграція української вищої освіти у міжкультурний європейський простір вищої освіти (ЕНЕА) та Європейський дослідницький простір (ERA) знаходить широку підтримку Міністерства освіти і науки України, що впроваджує риси міжкультурної освіти у навчальні програми шкіл всіх ступенів. Затвердження та підтримка програм внутрішньої та міжнародної академічної мобільності надають право учасникам освітнього процесу, що здобувають освітні ступені молодшого бакалавра, бакалавра, магістра та доктора філософії у вітчизняних вищих навчальних закладах проходять мовне та наукове стажування у різних навчальних закладах України та за її межами згідно укладених договорів між вищими навчальними закладами [1]. **Метою** цієї статті є:

- розглянути вплив міжкультурної інтеграції на популяризацію автономної освіти;
- проаналізувати стратегії впровадження орієнтованого на студента навчального процесу;
- окреслити позитивні та негативні риси автономного навчання та визначити його перспективність.

Прискорення глобалізації створює попит на компетентні кадрові ресурси з міжнародною освітою [6]. Популярність концепції «освіта на все життя», або безперервної освіти робить необхідним розвиток умов для самоосвіти чи дистанційної освіти. Багато вищих навчальних закладів України наполягають на впровадженні орієнтованого на студента підходу у навчання, хоча в дійсності цей підхід часто продовжує існувати лише на папері. Треба зазначити, що без кращого розуміння того, яким чином українські викладачі можуть впроваджувати концепцію автономного навчання у своїй педагогічній діяльності, вони напевно не сприйматимуть її як ефективний принцип навчання, особливо за умов, коли концепції, що бездоганно працюють в інших європейських освітніх закладах не спрацюють в навчальних закладах України внаслідок принципових мовних чи культурних розбіжностей.

Термін «учнівська автономія» був вперше визначений Генрі Холеком в 1981 році як «здатність брати відповідальність за власне навчання» [5]. З того часу з'явилося багато інших тлумачень цього концепту. Харден та Кросби [4] описують зорієнтоване на студента навчання як те, що концентрується саме на тому, що студенти роблять для досягнення мети навчання, а не на тому, що робить викладач. Таке тлумачення підкреслює важливість концепту «діяльність» в автономному навчання. Ще одним вагомим аспектом в інтерпретації «учнівської автономії» є спроможність бачити її кінцевою метою навчання, а не лише засобом для досягнення мети.

Яким чином уявляється можливим змусити систему автономного навчання працювати? Говорячи про структуру навчальної програми, слід зауважити, що концепція зорієнтованого на студента процесу навчання означає, що студент само-

стійно вибирає навчальні дисципліни та спосіб їх вивчення. Разом з цим, нам все ще необхідно усвідомити масштаби, в яких цю концепцію можна інтегрувати в систему сучасної вищої освіти. Серед принципів автономного навчання можна виділити деякі, що вже працюють в системі вищої освіти в Україні.

Модульне навчання, що було частково інтегроване у систему вищих освітніх закладів, націлене на впровадження системи автономного навчання, що надає студенту свободу вибору модулів, які він прагне вивчати. Така система допомагає студенту, що вивчає іноземні мови самостійно, визначити власні цілі, які певною мірою корелюються з його рівнем мовної компетенції.

«Проблемне навчання» (Problem Based Learning) є інноваційною методикою, що заснована на досвіді, пошуку та вирішенні проблем і допомагає студентам заповнити «прогалини» в базових знаннях, усвідомити напрямки подальшого розвитку.

Існує чимало нових підходів до розробки навчальних програм, що підтримують концепцію вільного вибору у навчанні. Так, теорії загальносистемного (the systems-based approach), ресурсно-орієнтованого (resource-based learning) та експериментального підходів, зорієнтованих на особистісну релевантність (personal relevance approach) [8] посідають значне місце у системі діючих стратегій навчання, спрямованого на студента. Університет Глазго визначає 4 головних стратегій у орієнтованому на студента процесі навчання [9]. Перша з них спрямована на розвиток проактивного відношення студентів до отримання знань і вмій та пропонує використання комп'ютерних програм для теоретичних та практичних курсів (CAL). Друга стратегія зосереджується на факторі свідомого ставлення студентів до своєї діяльності та розуміння, для чого потрібні окремі її аспекти. Третя стратегія фокусується на принципі взаємодії, тобто консультаційних заходах та дискусіях у групах. Четверта стратегія ставить акцент на професійні навички та передбачає сприяння майбутньому працевлаштуванню студента.

Тенденція зменшення кількості аудиторних годин заради дотримання принципів автономного навчання ставить перед освітянами завдання розглянути деякі альтернативні ідеї щодо аудиторної та поза аудиторної роботи. Дискусії у групах, незалежні міжкультурні проекти, дебати, навчальні журнали, навчання за допомогою комп'ютерних програм, принцип вільного вибору навчальних предметів, написання газетної статті, розробка власного портфоліо – ось неповний перелік можливих поза аудиторних заходів при вивченні іноземної мови. Популярними заходами на лекціях чи практичних заняттях в аудиторії є короткі дискусії в парах та в групах (buzz groups), перехресні опитування (cross-overs), почергові висловлювання (rounds), рольова гра, індивідуальні або групові презентації, 3-4-х хвилинне письмове відображення власних міркувань на базі опрацьованого матеріалу, тощо.

Деякі ускладнення щодо оцінювання в цих умовах навчання часто пов'язані з тим, що занадто багато уваги приділяється нарахуванню балів. При цьому самі функції освіти та надання порад часто залишаються поза зоною уваги. Студенти змушені змагатися заради балів, у той час як особистісне зростання пересувається на більш віддалену сходику при визначенні пріоритетів у навчанні. Письмовий іспит все ще залишається незмінним засобом контролю в університетах сьогодні, уявляючи собою підсумкове оцінювання, а саме, оцінювання заради акредитації або надання критичних зауважень. Поступове впровадження більш формативної або поетапної системи оцінювання в учбові курси надає викладачам змогу зорієнтувати студента на ті ділянки, над якими йому слід ще попрацювати. Практика формативного оцінювання може здійснюватися за допомогою написання відгуків на есе, письмових коментарів на виконані завдання, виставлення оцінок, які не впливатимуть на результати підсумкового оцінювання, завдання з множинним вибором задля підтримання зворотнього зв'язку. У цілому, впровадження більш формативної системи оцінювання сприяє переходу на систему навчання, що розвиває студентську автономію.

Ідея самооцінювання, як альтернативної форми визначення рівня мовної компетентності, полягає у тому, що найкращі результати досягаються студентами, які активно задіяні у процесі навчання. Впровадження системи самооцінювання, що базується на елементі освітнього коучінгу, сприяє процесу свідомого залучення студентів до навчального процесу та їхньої відповідальності за власні здобутки. З цією метою студентам пропонують відповісти на низку питань після кожного заняття, а саме:

- який матеріал вони вивчили, або опрацювали;
- що було метою їхнього заняття;
- наскільки вільно вони можуть оперувати матеріалом, який вони вивчили (або повторили);
- наскільки опрацьований матеріал відповідає їх потребам і цілям;
- в якій мірі за власною оцінкою, вони досягли мети заняття;
- які власні «слабкі сторони» були виявлені у процесі вивчення матеріалу;
- яким чином, на власну думку, їм необхідно змінити підхід до навчання;
- яким би вони хотіли бачити наступний урок (адаптовано із Опитувальника для самооцінювання [2])

Систематичний аналіз цих питань спонукає студентів контролювати власне ставлення до вивчення іноземної мови, дотримуватися поставлених цілей, набуваючи таким чином більшої автономності у навчанні.

Необхідно зазначити, що постає багато питань щодо ефективності автономії у навчанні. Відносно до цього, Піл Бенсон підкреслює, що тлумачити термін «автономія» як спроможність постійно тримати під контролем власне навчання та запитувати про ефективність автономії майже все одно, що запитати чи є придатним до своєї професії водій, що продемонстрував цілковиту спроможність самостійно керувати транспортним засобом [3].

Таким чином, контроль над власним навчанням може розглядатися як значна складова ефективного навчання. Справа лише в тому, чи зможемо ми впровадити ефективні засоби задля посилення автономії. В цьому сенсі, ефективність автономного навчання може вимірюватися здобутками, що ми маємо за рахунок енергії, яку ми витрачаємо не лише з перерахунку на автономію, а й враховуючи здатність до вивчення мов.

Висуваючи аргументи на користь розвитку студентської автономії, Девід Літл [7] вважає, що проблема мотивації за умов активного ставлення студентів до навчання має місце у навчальному процесі. Учні з активним ставленням до навчання накопичили необхідні ресурси, що допомагають подолати випадкові мотиваційні труднощі, хоча їм не завжди вдається зберегти позитивне відношення до всіх аспектів навчання.

Ці аргументи свідчать, незважаючи на той факт, що поведінка студента, як правило, зумовлена його культурним середовищем, студентська автономія є психологічним феноменом, яка здатна подолати бар'єри, спричинені культурними та соціальними особливостями. Стає реальністю, що у найближчі роки буде проведено більше пошукової роботи та здійснено більше рішучих кроків в напрямку посилення автономії у навчанні, необхідної для вільного функціонування сучасних українських закладів вищої освіти в умовах інтенсивної міжкультурної інтеграції.

Література:

1. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність [Електронний ресурс]. Кабінет Міністрів України. Постанова від 12 серпня 2015 р. № 579. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF>
2. Baleghizadeh S. The Effect of Self-Assessment on EFL Learners' Self-Efficacy/ S. Baleghizadeh, A. Masoun// TESL CANADA JOURNAL. – 2013. – № 31(1). – P. 42–58.
3. Benson P. Teaching and Researching: Autonomy in Language Learning. Applied Linguistics in Action / P. Benson. – Routledge, 2014. – 296 p.
4. Harden R. M. AMEE Guide No 20: The good teacher is more than a lecturer – the twelve roles of the teacher / R. M. Harden, J. Crosby // Medical Teacher. – 2000. – № 22(4). – P. 334–347.
5. Holec H. Autonomy and Foreign Language Learning / H. Holec. – Oxford : Pergamon Press, 1981. – P. 103.
6. Krajewski S. Developing intercultural competence in multilingual and multicultural student groups / S. Krajewski // Journal of Research in International Education. – 2011. – № 10(2). – P. 137–153.
7. Little D. Learner autonomy and human interdependence: some theoretical and practical consequences of a social-interactive view of cognition, learning and language / D. Little // In B. Sinclair, I. McGrath and T. Lamb (eds), Learner Autonomy, Teacher Autonomy: Future Directions, 15–23. – Harlow : Longman / Pearson Education, 2000.
8. Toohey S. Designing Courses for Higher Education / S. Toohey. – Buckingham : SRHE and Open University Press, 2000. – P. 94–96.
9. University of Glasgow. Student Centred Learning [Електронний ресурс], 2004. Режим доступу : <http://www.gla.ac.uk/research/aims/>